

Od Redakcji

Oddajemy do rąk czytelników utwór, który od połowy XIX wieku nie trafił pod polskie strzechy. Mamy nadzieję, że będzie on użyteczny nie tylko dla studentów romanistyki, dla których i przez których przedstawicielki był tłumaczony ponad tuzin lat temu. Autorkami przekładu były ówczesne studentki Uniwersytetu Warszawskiego:

Joanna Bołtruczyk (II rok 2. stopnia),
Ewelina Korytkowska (I rok 2. stopnia),
Joanna Michalska (II rok 2. stopnia),
Aleksandra Stelmach (I rok 2. stopnia),
Natalia Szklanny (Lingwistyka stosowana, I rok 1. stopnia),
Katarzyna Wójcik (II rok 2. stopnia).

Wszystkie działały w ówczesnym kole tłumaczeniowym, a przekładu dokonały na prośbę osoby prowadzącej w języku polskim wykład i zajęcia z historii literatury francuskiej XVIII wieku dla studentów z grup „p”, czyli rozpoczynających swą naukę francuskiego od zera. W ich sytuacji, na II roku romanistycznych studiów (1. stopnia, a więc przed licencjatem) przeczytanie kilkunastostronicowego tekstu w języku oryginału, powstałego przed kilkoma wiekami, było zbyt dużym wyzwaniem.

Spośród sześciu tłumaczek, jedynie Katarzyna Wójcik, jako doktorantka, pozostaje z nami w kontakcie. Ona też, w imieniu swoich koleżanek, licząc na ich przyzwolenie, upoważniła nas, by (po przejrzeniu i poprawieniu przez redaktorki naukowe a zarazem autorki i tłumaczki niektórych partii wstępu i komentarzy) wykorzystać tę pracę tak, żeby mogła pełnić swoją funkcję w wersji poszerzonej: pozwoliła odkryć (po dwóch stuleciach nieobecności na polskim rynku) unikalne poetyckie dzieło z okresu schyłku francuskiego oświecenia, pionierskie gatunkowo – jako poemat

prozą, oraz tematycznie – jako zarys malgaskiej kultury, przykład malgaskiej wrażliwości, która posłużyła do odświeżenia starych zachodnich toposów, podobnie jak wcześniejsze o ćwierć wieku *Pieśni Osjana*. Docenić *Pieśni Madagaskaru* Parny’ego mogą także studenci i wykładowcy innych kierunków, przedstawiciele polskiej humanistyki, ludzie kultury. Może tą wąską, na poły zarosłą ścieżką utworzymy polskim odbiorcom szlak ku współczesnym owocom malgaskiej kultury, w tym literatury, zwłaszcza tej tworzonej w języku francuskim, wciąż praktycznie nieznaney. Tymczasem jesteśmy przekonane, że – czy to od francuskiego, czy od malgaskiego tekstu wychodząc – warto wsłuchać się w słowa, które niesie wiatr od Oceanu Indyjskiego.

Dlaczego *Pieśni Madagaskaru*? Bo to nie tylko wyjątkowy przykład poematu prozą, ukazującego nową wrażliwość (hybrydową? dekadencją?), która pojawiła się na styku dwóch epok – oświecenia dopełnionego sentymentalizmem i romantyzmu. Wielość tradycji, z którymi *Pieśni* wchodzi w dialog przez tzw. intertekst, intymność i wspólnotowość, wiedza o malgaskiej kulturze, historii i mentalności podana w pigułce, bogactwo form (nawiązań wyrafinowanych estetycznie) na żywo realizujące międzykulturowe zasady współżycia – to wszystko powinno przemówić nie tylko do gallo- i malgaszofilów, ale i do wszelkich badaczy z pogranicza antropologii literackiej otwartych na poznanie świata, a w nim inności niekoniecznie nam dalekiej – okazać się może bowiem, że tzw. Inny jest nośnikiem wartości czy motywów, jeśli nie całkiem swojskich, to w każdym razie nam bliskich, gdyż należących do tzw. uniwersaliów, takich jak wolność, miłość, wierność, męstwo, piękno, szczęście. Zderzone ze swymi przeciwieństwami, tworzą dynamiczne napięcia, które wciągają czytelnika w swoją nie zawsze subtelną, ale – za sprawą literackiego przetworzenia – zawsze istotną grę.

Więcej na ten temat, jak i na temat twórcy *Pieśni Madagaskaru*, będzie można przeczytać w kolejnych segmentach wprowadzenia: ogólna historyczno-literacka prezentacja jest dziełem Catriony Seth, która swój doktorat poświęciła właśnie Ewarystowi Parny’emu, jest więc osobą najlepiej poinformowaną na jego temat w kręgach badaczy osiemnastego wieku. Profesor Seth, prezes Francuskiego Towarzystwa Osiemnastowiecznego¹ i sekretarz Międzynarodowego Towarzystwa-matki², napisała swój wstęp

¹ SFEDS – Société française d’Étude du Dix-Huitième siècle: www.sfeds.fr/

² SIEDS – Société internationale d’Étude du Dix-Huitième siècle: https://oraprdnt.uqtr.quebec.ca/pls/public/gscw031?owa_no_site=307

specjalnie dla polskiego wydania *Pieśni...* i oczywiście po francusku. Pozostawiamy tę wersję dla frankofonów, uzupełniając o polski przekład Ewy Kalinowskiej, zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem naszej edycji.

Monografia, którą Catriona Seth poświęciła życiu i twórczości Parny'ego, służy za podstawę rekonstrukcji jego biografii, której dokonała Ewa Kalinowska. Tę chronologię podajemy już jedynie w języku polskim, gdyż francuskie źródła do niej są na ogół dostępne. Podobnie rzecz ma się z kolejną częścią naszej książki autorstwa Izabelli Zatorskiej: na początku podano kontekst historyczny (kolonizacja francuska wysp Oceanu Indyjskiego w XVII–XVIII wieku), ale „daniem głównym” są interteksty *Pieśni Madagaskaru* – starożytne i współczesne, europejskie i malgaskie – oraz strategię lektury poematów: już to według instrukcji autora wyrażonej w jego *Wprowadzeniu*, już to według kryterium gatunkowego – poprzez dialog tradycji i konwencji, a więc i zastosowanych przez Parny'ego poetyk, akcentującą inter- i transkulturowość *Pieśni...*, aż po skan trójwymiarowej rzeczywistości, jaką – przez mnogość i nałożenie punktów widzenia – rekonstruuje „w pigułce” poemat francuskiego poety. Czy rekonstrukcja ta dotyczy jedynie projekcji kultury egzotycznej wyspy, czy także stanu ducha młodych francuskich elit w przededniu Rewolucji? A wreszcie, komu i na ile Parny rzeczywiście oddaje głos w swoich „malgaskich” *Pieśniach*? Jak funkcjonują one w dzisiejszym obiegu literackim? Czy są żywą tradycją dla potomków zarówno właścicieli plantacji, jak i niewolników? Czy odwołują się do nich współcześni pisarze kreolscy, czyli reuniońscy?

Na koniec części wstępnej umieszczamy narzędzie dla badaczy: listę francuskich wydań *Chansons madécasses*, które ukazały się za życia i po śmierci autora (na ogół w ramach edycji jego dzieł).

Meritum wydania, czyli tekst *Pieśni Madagaskaru*, pojawia się w układzie lustrzanym: po lewej stronie oryginał, po prawej przekład. Podstawą dla pierwszego jest wydanie dzieł poety z 1808 r., ostatnie sporządzone za jego życia, skolacjonowane przez nas z pierwodrukiem z 1787 roku. Z kolei przekład, jak już wspomniano, jest dziełem sześciu studentek powstałym w początkach tego wieku. Przejrzałyśmy go i poprawiłyśmy, często nie bez wahania. Następnie proponujemy inny jeszcze przekład, ilustrujący odmienną koncepcję translatorską – mniej filologiczno-naukowy, bardziej literacki, z nastawieniem na adaptację i asymilację obcej kultury: dokonała go Małgorzata Sokołowicz, która jest również autorką studium o przekładzie *Pieśni Madagaskaru* dokonany w 1819 r. przez Kazimierza Brodzińskiego, krytyka i historyka literatury, znanego ze sporów z romantykami. Zarówno tekst tego pierwszego polskiego przekładu *Pieśni*, jak i analiza mu

poświęcona, dopełniają centralnej części edycji, opatrzonej listą XIX-wiecznych wydań *Pieśni* w wersji Brodzińskiego. Ostatnią pozycją literacką jest komentarz do trzech fragmentów z kreolskiej wersji *Chansons: Douz shanté Madégaskar d'Evariste de Parny; tradiksion en kréol rényoné* – tekst powstały dzięki braciom Gauvin, Robertowi i Axelowi (znanemu dwujęzycznemu powieściopisarzowi reunionowskiemu). Świadkiem ich wykonania była jedna z redaktorek tomu w liceum noszącym imię Parny'ego w Saint-Paul de la Réunion w końcu 2009 roku.

Aneks zawiera list Parny'ego, pisany w styczniu 1775 r. z rodzinnej wyspy Bourbon do przebywającego w Paryżu przyjaciela Antoine'a de Bertin (przekładu dokonała Ewa Kalinowska), oraz fragment noty zaczerpniętej z antologii pod redakcją Jeana-Michela Racault o osiemnastowiecznych zabawnych relacjach z podróży³. Już po zamknięciu tomu, powrót do lektury powieści utopijnej Bernarda de Fontenelle'a (*La République des Philosophes ou Histoire des Ajoïens*⁴) przypomniał o istnieniu próbek poematów prozą wcześniejszych o sto lat od *Chansons madécasses*. Druga część Aneksu zawiera zatem jeszcze po 2 strony owych przykładów – w oryginale i w tłumaczeniu Izabelli Zatorskiej.

Narzędzia badawcze udostępnione na końcu, to glosariusz trudniejszych, bo rzadko spotykanych terminów użytych w *Pieśniach* i w liście poety, metryczki autorów wstępów i komentarzy oraz spis ilustracji.

Ewa Kalinowska, Izabella Zatorska

³ J.-M. Racault, *Notice o Évariste Parny, Voyage à l'île Bourbon (1777?), Voyages badins, burlesques et parodiques du XVIIIe siècle*, Textes réunis et présentés par J.-M. Racault et al., Publications de l'Université Saint-Étienne, Saint-Étienne 2003, s. 245–247. Biblioteka romanistyczna UW dysponuje egzemplarzem.

⁴ *Republika Filozofów czyli Historia ludu Ażao*, powieść utopijna (tzw. *voyage imaginaire*) napisana w końcu XVII w. (po 1682?), wyd. pośmiertne Genewa [Amsterdam?] 1768. Por. na temat tej powieści B. Baczeko, „Drzewa w Ażao”, [in:] *Hiob mój przyjaciel. Obietnice szczęścia i nieuchronność zła*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 100–118.